

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τμήμα Φιλολογίας

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

11^η ΔΙΑΛΕΞΗ
Π. ΓΑΚΗΣ
gakis@sch.gr

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

Basil Bernstein

Εισαγωγή

- Ποια η **σχέση της γλώσσας του ατόμου** και της **γλώσσας του σχολείου**;
- Γλώσσα και κοινωνική προέλευση
- Ποια η **συνεισφορά της εκπαίδευσης** στην αναπαραγωγή της ταξικά διαιρεμένης κοινωνίας της ανισότητας;

Γλώσσα και σχολική επιτυχία-αποτυχία

- Η γνώση **χειρισμού της γλώσσας του σχολείου** ίσως ο σημαντικότερος **παράγοντας της σχολικής επιτυχίας**.
- Ανάλογα με την προέλευση οι μαθητές **είναι περισσότερο ή λιγότερο εξοικειωμένοι** με τη γλώσσα του σχολείου.

Επεξεργασμένος και Περιορισμένος κώδικας

- Οι διαφορετικοί γλωσσικοί κώδικες εκφράζουν διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας και κοινωνικές σχέσεις.
- Η **εκπαίδευση** υιοθετεί τον επεξεργασμένο κώδικα που αντιστοιχεί σ' αυτόν της «**μεσαιάς τάξης**»
- η εκπαιδευτική **αποτυχία** των παιδιών εργατικής προέλευσης συνδέεται με την άνιση **σύγκρουση** των δύο **γλωσσικών κωδίκων** μέσα στο σχολείο.

Γλώσσα και πραγματικότητα

- Η επίδραση των δύο αυτών γλωσσικών συστημάτων στα παιδιά διαμορφώνει δύο διαφορετικές σχέσεις με τη γλώσσα και την πραγματικότητα.

Από το συναίσθημα στο λόγο

- Το παιδί των **μεσο-στρωμάτων** χρησιμοποιεί τον **λόγο περισσότερο**.
- Γνωρίζει και την **επίσημη γλώσσα** και την κοινή.
- Αντίθετα, το παιδί των **λαϊκών στρωμάτων** χρησιμοποιεί μόνο την **κοινή γλώσσα**.

Το σχολείο ως ανοίκειο περιβάλλον

- Το **λαϊκό** παιδί είναι υποχρεωμένο να «**μεταφράζει**» τη σχολική γλώσσα στο δικό του **γλωσσικό σύστημα** που έχει άλλη δομή.
- Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε **συγκρούσεις**.

Δυσκολία προσαρμογής στο σχολείο

- Το λαϊκό παιδί **δεν αποδίδει σημασία** στη χρήση της **γλώσσας** που απαιτεί η **διδασκτική** σχέση.
- **Αδιαφορεί** για την εκμάθηση **νέων λέξεων** και μιας άλλης δομής εκφραστικού συλλογισμού, γιατί του φαίνεται άχρηστο.
- **Αρνητική στάση** απέναντι στο θεσμό.
- Ακόμη, μπορεί να οδηγηθεί στη **μηχανική μάθηση**.

Γλωσσικοί κώδικες και ρόλοι

- Στον περιορισμένο γλωσσικό κώδικα αντιστοιχεί ένα «σύστημα κλειστών ρόλων»,
- ενώ στον επεξεργασμένο ένα «σύστημα ανοιχτών ρόλων».

Διαστρωμάτωση και διαφορετικές εμπειρίες

- Η δομή της κοινωνίας δίνει στα **άτομα διαφορετικές εμπειρίες**, που εκφράζονται στις διαφορετικές σημασίες για το ίδιο αντικείμενο.
- Η διαφορετική εμπειρία προδιαθέτει τα άτομα από τα λαϊκά στρώματα με ισχυρή αντίσταση σε όλες σχεδόν τις προϋποθέσεις της σχολικής επιτυχίας.

Συμβολική αλλαγή και εξέλιξη

- Ο μαθητής κάτοχος **περιορισμένου γλωσσικού κώδικα** ζει τη σχολική εμπειρία ως **συμβολική και κοινωνική αλλαγή**.
- Ο μαθητής κάτοχος **επεξεργασμένου κώδικα** ζει τη σχολική **εμπειρία** ως **συμβολική και κοινωνική εξέλιξη**

Ανθρωπολογική Γλωσσολογία

Ανθρωπολογική Γλωσσολογία

- Ένας στενά συνδεδεμένος τομέας, η **ανθρωπολογική γλωσσολογία**, διερευνά τη **σχέση γλώσσας** και **πολιτισμού** από την άποψη της γλωσσολογίας. Σύμφωνα με ορισμένους, αυτός είναι ένας κλάδος της γλωσσολογίας.
- Αυτό μπορεί να **διαφέρει** από τη **γλωσσολογική ανθρωπολογία**, διότι οι **γλωσσολόγοι** θα **επικεντρωθούν** περισσότερο στον **τρόπο** με τον οποίο **διαμορφώνονται** οι λέξεις, για παράδειγμα, η φωνολογία ή η φωνοποίηση της γλώσσας στα συστήματα σημασιολογίας και γραμματικής.

Ανθρωπολογική Γλωσσολογία

- Για παράδειγμα, οι γλωσσολόγοι δίνουν ιδιαίτερη **προσοχή** στην "**αλλαγή κώδικα**", ένα φαινόμενο που συμβαίνει όταν **δύο ή περισσότερες γλώσσες μιλιούνται σε μια περιοχή** και ο **ομιλητής δανείζεται ή αναμιγνύει** τις γλώσσες σε κανονικό λόγο. Για παράδειγμα, όταν ένα άτομο μιλά μια φράση στα αγγλικά αλλά **ολοκληρώνει τη σκέψη του στα ισπανικά** και ο **ακροατής κατανοεί** και **συνεχίζει** τη συνομιλία με **παρόμοιο** τρόπο.
- Ένας γλωσσολογικός ανθρωπολόγος μπορεί να ενδιαφέρεται **για την αλλαγή κώδικα** καθώς **επηρεάζει** την **κοινωνία** και την **εξέλιξη** του πολιτισμού, αλλά **δεν θα τείνει να επικεντρώνεται στη μελέτη της αλλαγής κώδικα**, η οποία θα ήταν περισσότερο ενδιαφέρουσα για τον γλωσσολόγο.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Κοινωνιογλωσσολογία

- Πολύ παρόμοια, η **κοινωνιογλωσσολογία**, που θεωρείται ένα άλλο **υποσύνολο** της γλωσσολογίας, είναι η **μελέτη** του τρόπου με τον οποίο οι **άνθρωποι χρησιμοποιούν** τη **γλώσσα** σε **διαφορετικές** κοινωνικές καταστάσεις.
- Η κοινωνιογλωσσολογία περιλαμβάνει τη **μελέτη** των **διαλέκτων** σε μια δεδομένη περιοχή και μια **ανάλυση** του **τρόπου** με τον οποίο μερικοί άνθρωποι μπορούν να **μιλούν** ο ένας στον άλλο σε ορισμένες περιπτώσεις, για παράδειγμα, σε **επίσημη περίσταση**, αργκό μεταξύ **φίλων** και **οικογενειών** ή ο τρόπος **ομιλίας** που μπορεί να αλλάξει με βάση σχετικά με τους ρόλους των **φύλων**.

Κοινωνιογλωσσολογία

- Επιπλέον, οι ιστορικοί κοινωνιογλωσσολόγοι θα εξετάσουν τη **γλώσσα** για **μετατοπίσεις** και **αλλαγές** που συμβαίνουν με την **πάροδο** του **χρόνου** σε μια κοινωνία.
- Όπως και στις διαλέκτους, οι **κοινωνιογλωσσογράφοι** θα εξετάσουν **λέξεις** που είναι **μοναδικές** σε μια **περιοχή** όπως μια περιφερειακή οργάνωση.

Κοινωνιογλωσσολογία

Αντικείμενο:

- η γλωσσική δομή συμπεριλαμβάνει την **κανονική διαφοροποίηση ομιλητών** και **ύφους** με τη βοήθεια κανόνων που διέπουν την ποικιλότητα.
- Η **Κοινωνιογλωσσολογία** μελετά τη γλωσσική **ποικιλότητα** και τις γλωσσικές ποικιλίες

Διαστάσεις ποικιλότητας

- **Χρόνος** : η γλωσσική αλλαγή στον πραγματικό χρόνο είναι απόρροια της συγχρονικής διαφοροποίησης σε μια κοινότητα (ιστορική γλωσσολογία)
- **Χώρος** : (διαλεκτολογία)
- **Κωδικοποίηση** : πρότυπη γλώσσα
- **Επαφή με άλλες γλώσσες** : διπλογλωσσία / διγλωσσία

Διαστάσεις ποικιλότητας

- **Κοινωνική δομή και κοινωνική διαστρωμάτωση** : κοινωνική διαλεκτολογία (Labov). Λαμβάνονται υπόψη παράγοντες όπως επάγγελμα, μόρφωση, εθνικότητα, φύλο, ηλικία (κοινωνιόλεκτοι).
- **Περιστάσεις επικοινωνίας** : υφολογική ποικιλία και επίπεδα ύφους

Γλώσσα και φύλο

- Σεξισμός στη Γλώσσα (παροιμίες, βρισιές)
- Ερωτήσεις
- Διακοπές-Κυριαρχία
- Λεξιλόγιο
- Εντολές
- Βεβαιότητα στην έκφραση και διατύπωση
- Θέμα συζήτησης-κουτσομπολιό-φλυαρία
- Ευγένεια

Γλώσσα και φύλο

- Όταν **γεννηθεί** ένα παιδί, η πρώτη ερώτηση που κάνουμε είναι αν "είναι **αγόρι ή κορίτσι**".
- Το **φύλο** καταλαμβάνει, από την πρώτη στιγμή της ζωής μας, **κεντρική θέση** στη διαμόρφωση της ατομικής και κοινωνικής μας ταυτότητας. Επιπλέον, σε συνάρτηση με την κοινωνικοοικονομική τάξη, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και την καταγωγή, το **φύλο** αποτελεί καθοριστικό **παράγοντα** της **κοινωνιογλωσσικής** μας συμπεριφοράς.
- Επικεντρώνουμε τη σύντομη ανάλυση που ακολουθεί α) στο **επίπεδο** της **τυποποιημένης γλωσσικής δομής** και β) στο **πλαίσιο** της **επικοινωνιακής ικανότητας των δύο φύλων**.
- Το πρώτο τμήμα της ανάλυσης αυτής αφορά το θέμα της **άνισης αντιπροσώπευσης των δύο φύλων στην γλώσσα**, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως **γλωσσικός σεξισμός**.
- Το δεύτερο την **ανίχνευση των διαφορών** των δύο φύλων ως προς τη **γλωσσική τους συμπεριφορά**. Η κατανόηση των διαφορών αυτών είναι σημαντική για την καλύτερη διαπραγμάτευση των διαπροσωπικών σχέσεων των δύο φύλων και, κατ' επέκταση, τον **περιορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών**.

Γλωσσικός σεξισμός

- Σεξισμός είναι η πρακτική της **διάκρισης** ενός ατόμου με **γνώμονα** το **φύλο** του.
- Στη σύγχρονη κοινωνία, η **διάκριση** αυτή γίνεται εις βάρος των **γυναικών**, γεγονός που αντικατοπτρίζεται και στη **γλωσσική** μας **χρήση** και **συμπεριφορά** (γλωσσικός σεξισμός).

Η γλωσσική δομή

Γραμματική:

- Η ελληνική γλώσσα, όπως και πολλές άλλες, διαθέτει γραμματικό γένος.
- Ο προσδιορισμός "γραμματικό" χρησιμοποιείται επειδή κατά κανόνα **δεν υπάρχει σύμπτωση γραμματικού και φυσικού γένους**.
- Σε περιπτώσεις φυσικής, και αναμενόμενης γραμματικής, συνύπαρξης αρσενικών και θηλυκών οντοτήτων, **το αρσενικό γραμματικό γένος υπερισχύει**. Για παράδειγμα, η φράση *όλοι οι καθηγητές και οι μαθητές* μπορεί να αναφέρεται μόνο σε καθηγητές και μαθητές αρσενικού γένους, αλλά ταυτόχρονα και σε μαθήτριες και καθηγήτριες.
- Η παραδοσιακή **χρήση του αρσενικού γένους** για να εκφράσει και τα δύο γένη, εκτός από το γεγονός ότι **επικαλύπτει** το θηλυκό γένος, δημιουργεί και **αμφισημία**, μια και μπορεί να σημαίνει μια ομάδα ανδρών ή μια ομάδα από άντρες και γυναίκες.

Η γλωσσική δομή

Σύνταξη:

- Είναι χαρακτηριστικό ότι στις περισσότερες καθιερωμένες φράσεις όπου εμφανίζονται και τα δύο φύλα, **το αρσενικό προηγείται:**
- *Ο Αδάμ και η Εύα*
- *Ο Αδάμ και η Εύα*
- *Ο Αντώνιος κι η Κλεοπάτρα*
- *Ο κύριος και η κυρία Παπαδοπούλου*
- *το αντρόγυνο*
- Οι περιπτώσεις στις οποίες προηγείται ο θηλυκός τύπος είναι στερεότυπες. Η έκφραση λ.χ. *Κυρίες και κύριοι* εκφράζει την αβρότητα προς το λεγόμενο "αδύναμο" φύλο.

Η γλωσσική δομή

Σημασιολογία:

- Σε επίπεδο σημασιολογίας, ο γλωσσικός σεξισμός στα ελληνικά γίνεται εύκολα ορατός από μια απλή περιδιάβαση στα σημασιολογικά πεδία των λημμάτων άντρας και γυναίκα.
- Οι εκφράσεις που συνδέονται με την έννοια **γυναίκα** έχουν συνήθως **μειωτική σημασία**. Επίσης, **τα περισσότερα λήμματα με πρώτο συνθετικό** το **γυναίκα** έχουν και αυτά **μειωτική** χρήση και ερμηνεία (π.χ. γυναικοδουλειά). Εκφράσεις, εξάλλου, όπως *γύναιο, γυνή της απωλείας, η γυναίκα του δρόμου, η γυναίκα του πεζοδρομίου* παραπέμπουν στην ηθική και μας προκαταλαμβάνουν σε βάρος της γυναικείας σεξουαλικότητας.
- Γενικά, οι **λέξεις** και οι **εκφράσεις** αυτές αποτελούν τους **σημαδεμένους** τύπους αντίστοιχων ουδέτερων, γεγονός που δηλώνει ότι η **γυναικεία** συμπεριφορά και οι **γυναικείες δραστηριότητες ορίζονται με βάση** ένα **ανδρικό πρότυπο** που θεωρείται ο κανόνας. Για παράδειγμα, η λέξη **γυναικοκουβέντες** **σημαδεύεται αρνητικά** σε σχέση με το *κουβέντες*, που χρησιμοποιείται για την ανάλογη ανδρική δραστηριότητα, ελλείψει μάλιστα του **ανδροκουβέντες*.
- Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται και από το ότι οι καταγραμμένες στα λεξικά λέξεις και εκφράσεις που έχουν **ως αντικείμενο αναφοράς τη γυναίκα υπερτερούν ποσοτικά** σε σχέση με τις αντίστοιχες για τους άντρες.

Η επικοινωνιακή ικανότητα και τα δύο φύλα

- Οι διαφορές των δύο φύλων στη χρήση της γλώσσας και κυρίως στις επικοινωνιακές στρατηγικές έχουν μελετηθεί συστηματικά κυρίως στον αγγλοσαξωνικό χώρο.
- Με βάση αυτές τις μελέτες έχει διαπιστωθεί ότι οι **διαφορές** αυτές αφενός **παρεμποδίζουν** την αποτελεσματική **επικοινωνία** ανάμεσα στα δύο φύλα και αφετέρου συντελούν στον κοινωνικό αποκλεισμό των γυναικών. Σύμφωνα με την Coates (1993), η χρήση π.χ. υποστηρικτικών εκφράσεων (**ναι, μάλιστα, μμ**) από τις γυναίκες παρερμηνεύεται συχνά ως συμφωνία με τα λεγόμενα του συνομιλητή, ενώ η έλλειψη αυτών από τον λόγο των αντρών εκλαμβάνεται ως έλλειψη προσοχής για τις συνομιλήτριές τους.

Η επικοινωνιακή ικανότητα και τα δύο φύλα

- Η συχνή **χρήση ερωτήσεων** και **αιτήσεων** από τις γυναίκες **ερμηνεύεται** από τους συνομιλητές τους μόνο ως **επιθυμία** για περισσότερες **πληροφορίες**, ενώ **στόχος** των γυναικών μπορεί να είναι η **εγκαθίδρυση** ενός δίαυλου **επικοινωνίας**.
- Επίσης, οι γυναίκες συχνά **μιλάνε ταυτόχρονα** με τον συνομιλητή τους, για να **δείξουν** τη **συμμετοχή** και το **ενδιαφέρον** τους για το θέμα της συζήτησης, κάτι που οι **άντρες** θεωρούν **διακοπή** και **αγένεια**.
- Η **μετάβαση** από ένα θέμα συζήτησης προς ένα άλλο γίνεται από τις **γυναίκες βαθμιαία** και **βάσει** των **προηγούμενων λεγομένων** των συνομιλητριών τους, **αφού έχει προηγηθεί αρκετός χρόνος** συζήτησης για το κάθε θέμα. Οι **άντρες**, από την άλλη μεριά, δεν αφιερώνουν παρά **λίγο χρόνο** στο κάθε **θέμα** και **αλλάζουν θέματα γρήγορα**, με συνέπεια οι **συνομιλήτριές** τους να **νιώθουν** ότι **δεν ενδιαφέρονται** αρκετά.

Η επικοινωνιακή ικανότητα και τα δύο φύλα

- Οι **γυναίκες** συζητούν **ανοιχτά προσωπικές** τους **εμπειρίες** και θέματα με σκοπό να τις **μοιραστούν** και να **αποσπάσουν** κάποια **διαβεβαίωση** ή **παρηγοριά**, σε αντίθεση με τους **άντρες** που συχνά θεωρούν τις **προσωπικές συζητήσεις επικίνδυνες** ή **περιττές** και όταν συμμετέχουν σε αυτές αναλαμβάνουν συμβουλευτικό κυρίως ρόλο.
- Οι **γυναίκες** ως **ακροάτριες** σε μια συνομιλία **υιοθετούν ενεργό ρόλο** με τη χρήση **υποστηρικτικών** εκφράσεων, όπως είπαμε παραπάνω, την **ενθάρρυνση** των άλλων **συνομιλητών** και συνομιλητριών τους να πάρουν μέρος στη συζήτηση και με το να έχουν διαρκή **οπτική επαφή** με το **άτομο** που έχει τον λόγο

Η επικοινωνιακή ικανότητα και τα δύο φύλα

- Τα παραπάνω χαρακτηριστικά διαμορφώνουν μια αντίληψη ότι ο **γυναικείος** λόγος είναι **ανίσχυρος**, γιατί είναι περισσότερο **έμμεσος** σε σχέση με τον αντρικό (Lakoff 1975· Tannen 1991).
- Αυτός, όμως, ο "ανίσχυρος" **γυναικείος λόγος παρέχει τις δυνατότητες επικοινωνίας** στους συνομιλητές και τις συνομιλήτριες των γυναικών χωρίς να επιβάλλει τους δικούς του προκαθορισμένους κανόνες επικοινωνίας. Ο **χαρακτηρισμός, λοιπόν, ανίσχυρος δεν έχει υπόσταση**, αφού η επιτυχής επικοινωνία πραγματοποιείται μέσα από μια ισορροπημένη διαδικασία χρήσης ερωτήσεων, καταφάσεων αλλά και αναμονής για τη λήψη του λόγου από τους συνομιλητές ή συνομιλήτριες

Η επικοινωνιακή ικανότητα και τα δύο φύλα

- Οι διαφορές αυτές έχουν ερμηνευτεί, μέσα από διάφορες οπτικές, κυρίως με βάση τη διαφορετική κοινωνικοποίηση των δύο φύλων σε ρόλους και συμπεριφορές, και **εντάσσονται πάντα σε ένα ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο άνισου καταμερισμού της εξουσίας**.
- Η κατανόηση των διαφορών αυτών είναι **απαραίτητη** για την καλύτερη **διαπραγμάτευση** των **διαπροσωπικών** μας **σχέσεων**, αλλά και για τη δικαιότερη **κατανομή** της **κοινωνικής** και **πολιτικής ισχύος** στα δύο φύλα.

Μοντέλα ανάλυσης και κατανόησης των διαφορών των φύλων στη χρήση της γλώσσας

- Έχουν **προταθεί** πολλά **μοντέλα** για να κατανοηθούν και να εξηγηθούν οι **διαφορές** των δύο **φύλων** στη **γλωσσική** τους συμπεριφορά (Coates 1993).
- Ένα από τα σημαντικότερα είναι το μοντέλο της διαφοράς και κυριαρχίας [difference/dominance].
- Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό οι διαφορές των δύο φύλων μπορεί να βασίζονται α) στις **διαφορετικές υποκουλτούρες** όπου ανήκουν και β) στον **καταμερισμό της εξουσίας** που ισχύει στην κοινωνία και που οδηγεί σε **λιγότερη απόδοση εξουσίας** στις γυναίκες.

Μοντέλα ανάλυσης και κατανόησης των διαφορών των φύλων στη χρήση της γλώσσας

- Παράλληλα με το παραπάνω μοντέλο, έχουν προταθεί και άλλες αναλύσεις από κοινωνιογλωσσολόγους, όπως το **κύρος** και η **αλληλεγγύη** [status and solidarity].
- Μέσα από αυτή την οπτική γωνία, οι **γυναίκες** στην προσπάθειά τους να **κατακτήσουν** μια **καλύτερη** θέση στην κοινωνία (κύρος) είναι περισσότερο **προσεκτικές** στη **γλωσσική** τους **συμπεριφορά**, ενώ η πιο "απελευθερωμένη" χρήση της γλώσσας από τους **άντρες** δηλώνει την επιθυμία τους για **αλληλεγγύη** και **ταύτιση** με τους **ομοφύλους** τους

Μοντέλα ανάλυσης και κατανόησης των διαφορών των φύλων στη χρήση της γλώσσας

- Ένα από τα ισχυρότερα **μοντέλα ανάλυσης** των διαφορετικών κοινωνιογλωσσικών συμπεριφορών είναι αυτό των **κοινωνικών δικτύων** (Milroy 1980), το οποίο **αντιμετωπίζει** τους **άντρες** και τις **γυναίκες** ως μέλη **κοινωνικών ομάδων** **συσχετισμένα** με άλλα άτομα, οι οποίοι έτσι **δημιουργούν** **κλειστά** ή **ανοικτά** δίκτυα, που, κατ' επέκταση, καθορίζουν και την κοινωνιογλωσσική τους συμπεριφορά.

Μοντέλα ανάλυσης και κατανόησης των διαφορών των φύλων στη χρήση της γλώσσας

- Μια άλλη διάσταση στο θέμα των διαφορών των δύο φύλων πρότεινε η ερευνήτρια-γλωσσολόγος Deborah Tannen (1990).
- Χαρακτηριστικά η Tannen αναφέρθηκε στις ισότιμα σημαντικές **ανάγκες** του κάθε **ατόμου** για **ανεξαρτησία** και **συντροφικότητα**. Οι άντρες κι οι γυναίκες διαφέρουν ως προς την **προτεραιότητα** που δίνουν στην κάθε μία από τις παραπάνω **αξίες**. Ενώ λοιπόν οι **γυναίκες** συμπεριφέρονται με **γνώμονα** τη **συντροφικότητα** και **έπειτα** την **ανεξαρτησία**, οι **άντρες** συχνά δίνουν την **πρώτη** θέση στην **ανεξαρτησία**. Αυτή η διαφορά δημιουργεί παρεξηγήσεις και προστριβές στις σχέσεις των δύο φύλων (*για παράδειγμα, σε ένα ζευγάρι η γυναίκα θα συμβουλευτεί τον σύντροφό της πριν πάρει μια απόφαση περισσότερο από ό,τι ο άντρας*), ενώ στην **ουσία** και οι **δύο ανάγκες** (ανεξαρτησία και συντροφικότητα) είναι **απαραίτητες** για όλους και όλες μας.

Μοντέλα ανάλυσης και κατανόησης των διαφορών των φύλων στη χρήση της γλώσσας

- Οι **διαφορές** των δύο φύλων, όπως έχουν συζητηθεί παραπάνω, δεν μπορούν παρά να είναι το **αποτέλεσμα** της **διαφορετικής κοινωνικοποίησης** στην οποία υποβάλλονται τα κορίτσια και τα αγόρια από την αρχή της ζωής τους και η οποία τους οδηγεί σε μια **γλωσσική συμπεριφορά που αποκρυσταλλώνεται μέσα από την ένταξή τους σε ομόφυλες ομάδες/ κοινωνικά δίκτυα**.
- Η προκαθορισμένη αυτή συμπεριφορά **ενδυναμώνεται**, ακόμη περισσότερο, κατά τη διάρκεια της **σχολικής ζωής**, όπου, άμεσα ή έμμεσα, δίνονται διαφορετικά μέσα και προσβάσεις στα αγόρια και τα κορίτσια.
- Τα **αγόρια**, που συνήθως είναι **ζηηρότερα**, **απαιτούν** και **κερδίζουν** περισσότερη **προσοχή** από τον/τη δάσκαλο/α, με συνέπεια τα **κορίτσια** να καταλαμβάνουν **ευκολότερα** μια **παθητική** θέση στα δρώμενα της τάξης. Επίσης, τα **θέματα** που προτιμούνται από τα **αγόρια** καταλαμβάνουν **καλύτερη** συχνά θέση στο **αναλυτικό** πρόγραμμα ή θεωρούνται **σημαντικότερα**, όπως οι θετικές **επιστήμες** και η **πληροφορική**.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Τσοκαλίδου, Ρ. 1999. Η χρήση της γλώσσας και τα δύο φύλα. Ομιλία στο πλαίσιο του προγράμματος "Αφιέρωμα στις σχέσεις των δύο φύλων". Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτιστικής Δραστηριότητας Βιολογικού, Α.Π.Θ.
- Τσοκαλίδου, Ρ. 1999. Η χρήση της γλώσσας και τα δύο φύλα. Ομιλία στο πλαίσιο του προγράμματος "Αφιέρωμα στις σχέσεις των δύο φύλων". Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτιστικής Δραστηριότητας Βιολογικού, Α.Π.Θ
- Coates, J. 1993. Women, Men and Language. Λονδίνο: Longman, σελ. 138-139.
- ΔΑΜΑΝΑΚΗ, Μ. 1995. Το θηλυκό πρόσωπο της εξουσίας. Αθήνα: Καστανιώτης.
- LAKOFF, R. 1975. Language and Woman's Place. Νέα Υόρκη: Harper & Row.
- ΜΑΚΡΙ-TSILIPAKΟΥ, Μ. 1987. Language, the sexes and the teacher of English. Journal of Applied Linguistics 3: 65-87.
- ΜΑΚΡΗ-TΣΙΛΙΠΑΚΟΥ, Μ. 1995. Τί άλλαξε λοιπόν. Στο Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 16ης Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., 435-446. Θεσσαλονίκη.
- ΠΑΥΛΙΔΟΥ, Θ. 1984. Παρατηρήσεις στα θηλυκά επαγγελματικά. Στο Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 5ης Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., 201-218. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- ΠΑΥΛΙΔΟΥ, Θ. 1985. Γλώσσα - Γλωσσολογία -Σεξισμός. Σύγχρονα Θέματα 21: 69-79.
- TANNEN, D. 1991. You Just Don't Understand. Λονδίνο: Random House.

ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Γνωστικοί γλωσσολόγοι

- Οι γνωστικοί γλωσσολόγοι (αντίδραση στον Chomsky)
- **Αρνούνται πως υπάρχει μία έμφυτη αυτόνομη γλωσσική ικανότητα** στον άνθρωπο. Η αντίρρησή τους αφορά το «αυτόνομη».
- Πιστεύουν δηλαδή ότι η **γλωσσική ικανότητα είναι εν μέρει έμφυτη**, αλλά **δεν είναι αποκομμένη από τη γνωστική λειτουργία γενικά**. Όπως μαθαίνουμε να δένουμε τα κορδόνια των παπουτσιών μας και να οδηγούμε, έτσι μαθαίνουμε και να μιλάμε. Όλα είναι μορφές γνώσης.
- **Δεν** υπάρχει λοιπόν λόγος να ισχυριστούμε ότι στο μυαλό υπάρχει μία **ξεχωριστή ενότητα** που αφορά τη **γλωσσική ικανότητα**.

Γνωστικοί γλωσσολόγοι

- Οι γνωστικοί γλωσσολόγοι **αντιλαμβάνονται** επίσης τη **γραμματική** με **όρους πρόσληψης** κι όχι έμφυτης ικανότητας. Ισχυρίζονται δηλαδή πως δεν γεννιόμαστε με τη γνώση των βασικών κανόνων που διέπουν όλες τις γλώσσες, αλλά **φτάνουμε στη γνώση της γλώσσας μέσα από τη χρήση**.
- Στην πορεία της ζωής μας **προσλαμβάνουμε** τα **φαινόμενα** της **γλώσσας** του περιβάλλοντος μας, τα **αποθηκεύουμε** στο μυαλό μας και **είμαστε** σε θέση να τα **χρησιμοποιήσουμε**· όπως ακριβώς συμβαίνει και με την οδήγηση. Μαθαίνουμε να οδηγούμε, προσλαμβάνοντας ένα σωρό δεδομένα κι όταν βγούμε μόνοι στο δρόμο είμαστε σε θέση να εφαρμόσουμε στην πράξη αυτά που μάθαμε-αλλά και να προσλάβουμε νέα!

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ Η ΦΡΑΣΗ;

- Σίγουρα έχετε ακούσει τη φράση «*Βάλε να πιούμε ένα ποτηράκι!*».

ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

- Σίγουρα έχετε ακούσει τη φράση «*Βάλε να πιούμε ένα ποτηράκι!*».
- Αν σκεφτεί κανείς τι σημαίνει η φράση αυτή κυριολεκτικά και δημιουργήσει στο μυαλό του μια εικόνα, θα φανταστεί **ανθρώπους να προσπαθούν να πιουν κάτι που δεν έχει υγρή μορφή, αλλά στερεή! Ένα ποτήρι!**
- Ενώ στον πραγματικό κόσμο κανείς **δεν μπορεί να πει κάτι στέρεο, στη γλώσσα μάλλον μπορεί!**
- Η λέξη «ποτήρι», **αν και συνήθως αντιστοιχεί στο υλικό ποτήρι που όλοι χρησιμοποιούμε, μπορεί να αντιστοιχεί και στο υγρό περιεχόμενο του!**

ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

- Για τους γνωσιακούς γλωσσολόγους το φαινόμενο αυτό **ονομάζεται μετωνυμία**.
- *Μία λέξη ή έκφραση αντικαθιστά μία άλλη λέξη με διαφορετική μεν σημασία που έχει όμως μια κάποια σχέση με αυτή που αντικαθιστά.*
- Για να γίνει κατανοητό, ας μην ξεφύγουμε από τα ποτά. Για παράδειγμα όταν πάμε σε μπαρ λέμε «Φέρε μου μια πράσινη» και μας φέρνουν μια μπίρα Heineken παρόλο που δεν τη ζητήσαμε ακριβώς με το όνομά της.
- Κι αυτό γιατί η Heineken -την οποία προτιμούν πολλοί καταναλωτές- ήταν για χρόνια η μοναδική μπίρα στην ελληνική αγορά που είχε πράσινο μπουκάλι.
- Αυτό το χαρακτηριστικό της **«υπερισχύει» σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και του είδους του ποτού ή και του ονόματός του**

ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ - ΜΕΤΩΝΥΜΙΑΣ

ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

- Η μετωνυμία μάλλον σας θυμίζει κάπως τη μεταφορά.
- Η διαφορά τους είναι ότι **στη μεταφορά η λέξη που αντικαθίσταται και η λέξη που την αντικαθιστά έχουν μία κοινή ιδιότητα, αλλά καμία κατά τ' άλλα σχέση** (θυμηθείτε τον *αίλουρο Νικοπολίδη*).
- Στη **μετωνυμία η σχέση των δύο λέξεων είναι πιο στενή**. Λέμε για παράδειγμα «*Κάπνισα 3 πακέτα*», εννοώντας τόσα τσιγάρα όσα χωρούν σε τρία πακέτα της μάρκας που καπνίζω (είναι μάλλον περιττό να αναπτύξω τι συνδέει τις έννοιες *τσιγάρο και πακέτο*)

Συμπεράσματα

- Είναι φανερό ότι οι παραπάνω μεταφορές έχουν δομηθεί σε εικονόσχημα με εξαιρετική συστηματικότητα και συνεκτικότητα.
- Θα αποκαλέσουμε το εικονόσχημα αυτό **ΚΑΘΕΤΟΤΗΤΑ** (verticality).
- Η ενδιάθετη αντίληψη της καθετότητας στον άνθρωπο τον υποκινεί να **δομεί βασικές έννοιες ανάλογα με τη θέση τους στον κάθετο άξονα**.
- Τώρα δεν δυσκολευόμαστε να καταλάβουμε τη μεταφορά **ΤΟ ΠΟΛΥ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΩ – ΤΟ ΛΙΓΟ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΩ**.
- Εφόσον ο άνθρωπος δημιουργήθηκε για να κινείται και να δρα όρθιος, είναι λογικό ότι συνδέει την **αύξηση** με το **ύψος** και τη **μείωση** με την **πτώση**.

Συμπεράσματα

- Κατά συνέπεια:

Το ηθικό μου **ανεβαίνει**, αλλά **πέφτω** σε κατάθλιψη. Ο βαριά άρρωστος μπορεί να **βυθιστεί** σε κώμα, αλλά δεν θα αφήσω τη γρίπη να με **ρίξει** κάτω. Παρ' ότι **ανέβηκε** το εισόδημά του, τον θεωρώ **κατώτερό** μου. Δίνω συγχαρητήρια σε φοιτητή για τον **χαμηλό** αριθμό λαθών που βρήκα στο γραπτό του. Τον ενθαρρύνω: «Συνεχίστε και θα φθάσετε πολύ **ψηλά!**» Ακόμη και όταν η επιχείρηση **κατέρρευσε**, εκείνος δεν άφησε τον εαυτό του να **ξεπέσει**.

Συμπεράσματα

- Η εγγενής συστηματικότητα αυτών των προτάσεων οφείλεται στο γεγονός ότι επικαθορίζονται από το θεμελιώδες εικονόσχημα της καθετότητας.
- Αν το ΠΟΛΥ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΩ, έπεται ότι και η ευτυχία, η ζωή, η ευημερία, αλλά και ο έλεγχος, η επιρροή συνδέονται με το ύψος.
- Σε αυτή την απλή εικονοσχηματική βάση οικοδομούνται έννοιες, περίπλοκες μεταφορές και αλλαγές σημασίας.
- Επειδή οι πληροφορίες μας για τα **εικονοσχήματα** προέρχονται από την αίσθηση της **όρασης**, δικαίως μπορούμε να ονομάσουμε την αντίληψή μας **οπτικοκεντρική** (visualistic).

Γνωσιακή Γλωσσολογία

- Από τις πιο **βασικές αρχές** που καθοδηγούν τη γνωσιακή γλωσσολογική προσέγγιση στη γλώσσα είναι ότι **η γλώσσα δεν είναι αυτόνομη νοητική ικανότητα η οποία χωρίζεται από τις άλλες νοητικές ικανότητες.**
- Η θέση της Γνωσιακής Γλωσσολογίας είναι ότι η **γλωσσική οργάνωση αντικατοπτρίζει τη γενικότερη νοητική λειτουργία**, η **γλώσσα δηλαδή συνιστά εσωτερική όψη της νόησης** (Croft & Cruse 2004)
- Αυτή η αρχή **συγκρούεται** με τη βασική υπόθεση πάνω στην οποία είναι δομημένες κυρίως **φορμαλιστικές θεωρίες** για τη γλώσσα, οι οποίες **υποστηρίζουν την ύπαρξη ενός ξεχωριστού γλωσσικού υποσυστήματος** (module) το οποίο διαθέτει τις δικές του διαφοροποιητικές ιδιότητες σε σχέση με τα άλλα υποσυστήματα του νου

Τεκμηρίωση

- Μια ένδειξη που επιβεβαιώνει την άποψη ότι η γλωσσική οργάνωση αντικατοπτρίζει τη γενικότερη νοητική λειτουργία **αποτελούν τα φαινόμενα που σχετίζονται με την προσοχή** (attention).
- Όπως ακριβώς μπορούμε να εστιάσουμε την προσοχή μας σε διαφορετικές πτυχές μιας σκηνής, με τον ίδιο τρόπο είμαστε σε **θέση να προβάλουμε συγκεκριμένες πτυχές** μιας σκηνής **επιλέγοντας συγκεκριμένες γλωσσικές στρατηγικές**.
- Δηλαδή με τον ίδιο τρόπο που όταν βλέπουμε κάποιον να κάνει κομμάτια ένα βάζο, μπορούμε να **εστιάσουμε** είτε (α) σε **αυτόν** που **σπάζει** το βάζο είτε (β) στην **ενέργεια** του σπασίματος είτε (γ) στο **αποτέλεσμα** του σπασίματος, κτλ, έτσι **μπορούμε να καταφύγουμε σε διαφορετική γλωσσική δομή για την προβολή καθεμιάς από αυτές τις διαφορετικές πτυχές της σκηνής**

Παραδοχή γνωσιακής γλωσσολογίας

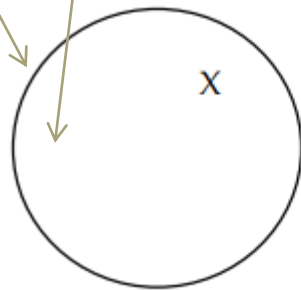
- Κατά τον Johnson (1987), η **ενσώματη εμπειρία** μας οδηγεί στη **δημιουργία εικονιστικών σχημάτων** (image schemas) **μέσα στο εννοιακό σύστημα**, τα οποία καλούνται να παίξουν **το ρόλο του συνεκτικού και οργανωτικού ιστού στην γενικότερη εμπειρία.**
- Τα εικονιστικά σχήματα **οργανώνουν**, δίνουν **συνοχή** και **βάζουν** σε μια **τάξη** την **εμπειρία** μας η οποία μοιάζει χαοτική
- Ο ίδιος ορίζει τα εικονιστικά σχήματα ως τους **επαναλαμβανόμενους, δυναμικούς τύπους που αναδύονται ως δομές πλήρους σημασίας στο επίπεδο των σωματικών μας κινήσεων στο χώρο, του χειρισμού των αντικειμένων και των αντιληπτικών μας αλληλεπιδράσεων**

Εικονιστικά σχήματα

- Είναι **αφηρημένες** (σχηματικές) **εννοιακές αναπαραστάσεις** οι οποίες **πηγάζουν από την αλληλεπίδρασή μας με τον κόσμο**
- Ανάμεσα στα εικονιστικά σχήματα που έχουν προταθεί στη βιβλιογραφία (Lakoff & Johnson 1980: 29-32, 1999, Johnson 1987, Lakoff 1987) από τα πιο δημοφιλή είναι:
 1. το σχήμα του **Περιέκτη** (CONTAINER schema) και
 2. το σχήμα **Αφετηρία – Διαδρομή - Στόχος** (SOURCE-PATH-GOAL schema)

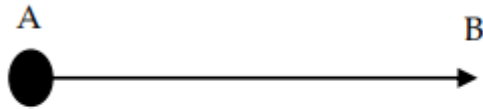
Εικονιστικό σχήμα (περιέκτης)

- Το εικονιστικό σχήμα του Περιέκτη αποτελείται από τρία συστατικά:
 1. μια εσωτερική περιοχή,
 2. ένα όριο και
 3. μια εξωτερική περιοχή (βλ. Lakoff & Johnson 1999: 31-32).
- Πρωτοτυπικά, ένα στοιχείο X εγκλείεται μέσα σε μια περιοχή και περιορίζεται μέσα στα όριά της, όπως φαίνεται στο σχήμα

Εικονιστικό σχήμα ΑΦΕΤΗΡΙΑ - ΔΙΑΔΡΟΜΗ-ΣΤΟΧΟΣ

- Στο σχήμα αυτό αποτελείται από τρία δομικά στοιχεία:
 1. μια αφετηρία A,
 2. ένα τερματικό σημείο B και
 3. ένα διάνυσμα που ενώνει τα δύο σημεία (το οποίο εμπεριέχει τη διαδρομή και την κατεύθυνση) (βλ. Johnson 1987)

Το εικονιστικό σχήμα ΑΦΕΤΗΡΙΑ-ΔΙΑΔΡΟΜΗ-ΣΤΟΧΟΣ [από Johnson 1987: 28].

Εικονιστικό σχήμα ΑΦΕΤΗΡΙΑ - ΔΙΑΔΡΟΜΗ-ΣΤΟΧΟΣ

- Το σχήμα ΑΦΕΤΗΡΙΑ – ΔΙΑΔΡΟΜΗ - ΣΤΟΧΟΣ εκδηλώνεται σε πολλές και διαφορετικές πτυχές της καθημερινής μας ζωής.
- Μπορούμε πολύ εύκολα, π.χ., *να ανακαλέσουμε στη μνήμη μας ένα τρένο που ξεκινάει από μια αφετηρία, εκτελεί μια κίνηση ακολουθώντας μια συγκεκριμένη τροχιά και καταλήγει σε ένα τερματικό σημείο.*
- Αυτή η σκηνή εξειδικεύει πλήρως το εικονιστικό σχήμα ΑΦΕΤΗΡΙΑ – ΔΙΑΔΡΟΜΗ - ΣΤΟΧΟΣ.
- Είναι ενδιαφέρον ότι η **σειρά** με την οποία τίθενται τα συστατικά του σχήματος **δεν είναι τυχαία**, αλλά **αντικατοπτρίζει τη φυσική σειρά εξέλιξης των γεγονότων**.
- Έτσι, στην περίπτωση της κίνησης του τρένου **προηγείται η εκκίνηση, ακολουθεί η διαδρομή και έπεται η άφιξη στον προορισμό**

Εικονιστικό σχήμα ΑΦΕΤΗΡΙΑ - ΔΙΑΔΡΟΜΗ-ΣΤΟΧΟΣ

- Όπως και το σχήμα του ΠΕΡΙΕΚΤΗ, έτσι και το σχήμα ΑΦΕΤΗΡΙΑ – ΔΙΑΔΡΟΜΗ - ΣΤΟΧΟΣ **ενεργοποιείται και για αφηρημένες έννοιες.**
 - Για παράδειγμα, **αντιλαμβανόμαστε την έννοια το σκοπού με όρους κίνησης.**
 - Δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε ποιος είναι ο συνδεδετικός κρίκος που ενώνει τις δύο έννοιες. Αν σκεφτούμε τον τρόπο με τον οποίο βιώνουμε την κίνησή μας στο χώρο, θα μας γίνει σαφές ότι σε πολλές περιπτώσεις **η κατάκτηση ενός στόχου προϋποθέτει τη μετακίνηση μας προς το χώρο όπου θα είναι εφικτή η ικανοποίηση του στόχου**
-

Συμπερασματικά

1. οι σωματικές μας **αισθήσεις**,
2. η **εμπειρία** που έχουμε για το **χώρο**,
3. η **εμπειρία** μας για τα **αντικείμενα** μέσα στο χώρο,

μας παρέχουν τη δυνατότητα να αντιληφθούμε περισσότερο αφηρημένα πεδία

Μία ακόμη βασική παραδοχή της γνωσιακής γλωσσολογίας είναι ότι **οι γλωσσικές εκφράσεις δεν έχουν σημασία από μόνες τους**, αλλά μόνο μέσα από την πρόσβαση που μας παρέχουν σε ένα πλούσιο δίκτυο εγκυκλοπαιδικής γνώσης το οποίο μας βοηθάει να τις κατανοήσουμε

ΣΛΓ και Κριτικός Γραμματισμός

Ξαναγυρνώντας στο εκπαιδευτικό σύστημα της Αυστραλίας, οι προσεγγίσεις για τον ΚΓ έχουν αναπτύξει μια φιλοσοφημένη μεταγλώσσα, προκειμένου να τη χρησιμοποιούν οι μαθητές/-τριες-φοιτητές/-τριες κατά την ανακάλυψη των διαφόρων νοημάτων των κειμένων και κατά την άσκηση ελέγχου επάνω σε αυτά σε λεξικο-γραμματικό επίπεδο, με ορίζοντα στόχου τη διασύνδεση της γλώσσας με τη λειτουργία του κειμένου με το περιεχόμενο και γενικότερα του Λόγου με τη κοινωνία (Luke, 2000). Στα έργα ερευνητών, όπως είναι οι Comber & Simpson (2001) και Vasquez (2004), σταχυολογούνται καλές πρακτικές που επιδιώκουν την κοινωνική ενδυνάμωση των μαθητών/-τριών, προτείνοντας κείμενα και βιβλία προς επεξεργασία των εκάστοτε ιδεολογιών τους και επίσης, αντίστοιχες δραστηριότητες. Για παράδειγμα, η Vasquez (2004) προτείνει μια σειρά ερωτήσεων, οι οποίες μπορούν να τίθενται κατά την επεξεργασία ενός κειμένου και να γίνονται αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο πλαίσιο της τάξης, ώστε οι μαθητές/-τριες σταδιακά να μεταβληθούν σε κριτικούς/-ες αναγνώστες/-τριες:

- ✓ *«Τι προσπαθεί το κείμενο να πει σε μένα;»*,
- ✓ *«Ποιος/-α περιθωριοποιείται ή αναδεικνύεται σε αυτό το κείμενο;»*,
- ✓ *«Ποιες φωνές προβάλλονται σε ένα κείμενο και ποιες αποσιωπώνται;»*,
- ✓ *«Ποιας μερίδας ανθρώπων η πραγματικότητα παρουσιάζεται και ποιας αγνοείται;»*,
- ✓ *«Τι εμπειρίες αντλώ προς νοηματοδότηση από αυτό το κείμενο;»*.

Λειτουργική Γλωσσολογία

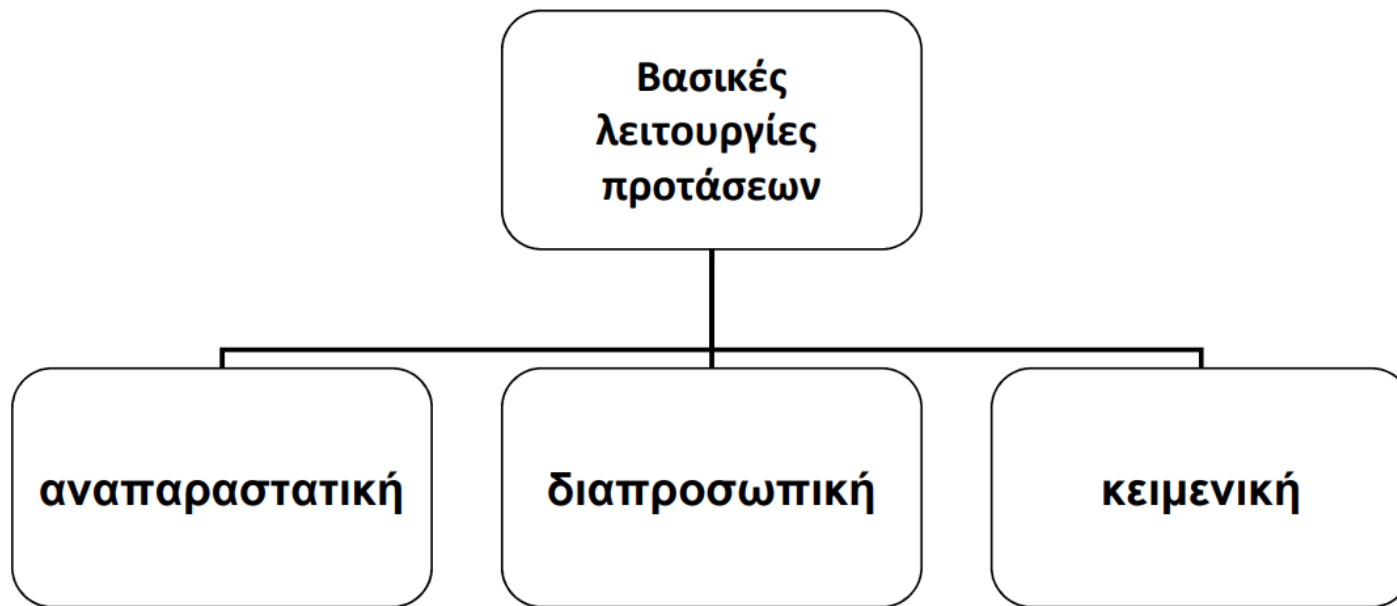
- Ο όρος **Λειτουργική γλωσσολογία** αναφέρεται στις γλωσσολογικές μεθόδους που συσχετίζονται κατά βάση με την λειτουργία της γλώσσας – δηλαδή, **τι ακριβώς κάνει η γλώσσα**, και **πως** το κάνει σε ένα δεδομένο πλαίσιο.
- Αυτές οι μέθοδοι διαφοροποιούνται από τις πιο **τυπικές** προσεγγίσεις που ασχολούνται πρωτίστως με πιο τυπικές δομές, όπως τα φωνήματα ή οι προτάσεις.
- Η λειτουργική θεώρηση της γλώσσας στηρίζεται στην άποψη ότι η γλώσσα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κοινωνικός θεσμός. Ως κεντρικός ρόλος της γλώσσας αναγνωρίζεται η εξασφάλιση της επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων μέσα στο πλαίσιο μιας ανθρώπινης κοινωνίας.

Λειτουργική Γλωσσολογία

- Η λειτουργική γλωσσολογία εστιάζει στην **παραγωγή γραμματικών, συντακτικών και κειμενικών δομών** από τους τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιείται η γλώσσα.
- Πολλοί λειτουργικοί γλωσσολόγοι βασίζουν τις έρευνες τους είτε στον **Βρετανό γλωσσολόγο Τζον Ρούπερτ Φερθ**, είτε στην **Γλωσσολογική Σχολή της Πράγας** των αρχών του 20ου αιώνα, είτε και στους δύο.
- Η **πολυτροπικότητα** είναι ένας όρος της λειτουργικής γλωσσολογίας που προήλθε από την **Συστημική-λειτουργική γλωσσολογία**, την αξιολογη έρευνα του Αυστραλού γλωσσολόγου **Μάικλ Χάλιντεϋ**, ο οποίος βασίστηκε με την σειρά του στην έρευνα του Φερθ.
- Η συστημική-λειτουργική γλωσσολογία είναι μία θεωρία της γλώσσας, η οποία έχει **ως επίκεντρό της την λειτουργία της γλώσσας** και αιτιολογεί την **συντακτική δομή της γλώσσα**

Προτάσεις

- Οι προτάσεις έχουν τρεις (3) βασικές λειτουργίες, την αναπαραστατική, τη διαπροσωπική και την κειμενική.

Προτάσεις

- ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ: αναπαριστά τη γενικότερη εμπειρία που έχει ο ομιλητής για τον κόσμο που ζει, αλλά και την προσωπική θέαση και πρόσληψη της εμπειρίας του.
- ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ: συγκροτεί τις σχέσεις με άλλους ανθρώπους βάσει κοινωνικών ρόλων και ταυτοτήτων και δείχνουν την παρέμβαση που επιχειρεί να κάνει ο ομιλητής στη σχέση του με τους συνομιλητές του.
- ΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ: οργανώνει τη γλωσσική χρήση με τη μορφή κειμένου βάσει κειμενικών αρχών, οι οποίες εκφράζουν τη σχέση τους με το κοινωνικό περιβάλλον (Τεντολούρης & Χατζησαββίδης, 2014).

Σύνδεση γλώσσας με ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο

- Η ΣΛΓ δεν εξετάζει τη γλώσσα ως ένα αυθαίρετο και μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά εξετάζει τη γλωσσική χρήση στο περιβάλλον εντός του οποίου χρησιμοποιείται.
- Πρωταρχικός στόχος δεν είναι μόνο η κατανόηση και ερμηνεία του ιδίου του κειμένου, αλλά και του συγκειμένου του (του καταστασιακού και του πολιτισμικού), καθώς και της συστηματικής σχέσης μεταξύ κειμένου και συγκειμένου (Λύκου, 2000).

ΔΟΜΙΣΜΟΣ

Δομισμός

- Ο όρος *δομισμός* (ή *στρουκτουραλισμός*) στη γλωσσολογία καταγράφει την αναγνώριση (επίτευγμα του 20^{ού} αιώνα που συνδέεται με το όνομα του μεγάλου ελβετού γλωσσολόγου **Saussure**) ότι **η γλώσσα είναι ένα σύστημα στοιχείων** και **όχι μια απλή συμπαράθεση στοιχείων**.
- Συγκροτείται, δηλαδή, από μονάδες σε διάφορα επίπεδα (**φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, σημασία**), οι οποίες βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους.

Επανάσταση στη γλωσσολογία

- Πρόκειται για **επανάσταση** στο χώρο της επιστημονικής γλωσσολογίας
- **Από ιστορική επιστήμη** υψώνεται σε **συστηματική επιστήμη**
- Προσεγγίζεται η γλώσσα ως **σύνολο αλληλέγγυων** και με **αμοιβαίες σχέσεις** στοιχείων στην αδιάκοπη λειτουργία τους
- Αυτό είναι η **πραγματικότητα της γλώσσας** (Saussure, 1979)

Ferdinand de Saussure (1857-1913)

- Το έργο *Μαθήματα Γενικής Γλωσσολογίας* δημοσιεύεται το 1916, μετά τον θάνατο του Saussure, από τους φοιτητές του Ch. Bally και A. Sechehaye.
- Σε αυτό παρουσιάζονται οι **βασικές αντιρρήσεις του προς την παραδοσιακή γραμματική** και **θεμελιώνονται οι αρχές της σύγχρονης Γλωσσολογίας**.
- Η **γλωσσολογία αυτονομείται πλέον ως επιστήμη** και παύει να είναι θεραπαινίδα της φιλοσοφίας και της φιλολογίας.
- Η γλώσσα έχει δομή: η θεωρία του Saussure είναι γνωστή ως **δομισμός (structuralism)** και προσεγγίζει τη γλώσσα ως ένα **σύστημα στοιχείων** που **συγκροτείται** από **μονάδες** σε **διάφορα επίπεδα ανάλυσης**.

Ferdinand de Saussure (1857-1913)

- Η γλώσσα είναι σύστημα, που διέπεται από κανονικότητα.
- Κάθε στοιχείο έχει μια αξία (*valeur*) βάσει της θέσης του μέσα στο όλο σύστημα.
- Ο δομισμός μελετά τα διάφορα υποσυστήματα της γλώσσας και την αλληλεξάρτησή τους.
- Ο προφορικός λόγος αποτελεί τη φυσική έκφανση της γλώσσας.
- **Συγχρονική προσέγγιση:** η μελέτη της γλώσσας σε μια δεδομένη στιγμή **δεν προϋποθέτει** την ιστορική της **ανάλυση** → **επανάσταση στον χώρο της επιστημονικής γλωσσολογίας:** από **μια καθαρά ιστορική επιστήμη** → **συστηματική επιστήμη**

Η διάκριση «λόγος ~ ομιλία»

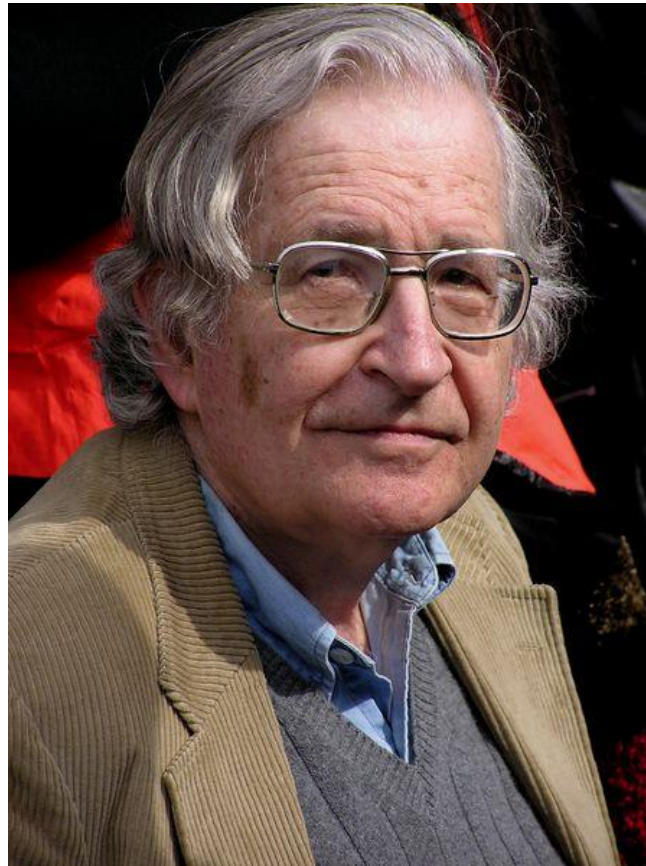
- Ο Saussure χρησιμοποίησε τον όρο **λόγος** (langue) για να εκφράσει το **γλωσσικό σύστημα** που μοιράζονται μια κοινότητα **ομιλητών**, το σύνολο των γλωσσικών **συνηθειών** που επιτρέπουν στον άνθρωπο να **καταλαβαίνει** και να γίνεται **κατανοητός**.
- Η έννοια αυτή εκφράστηκε με τον ακόλουθο μαθηματικό τύπο: $1+1+1+1+1=1$.
- Η ερμηνεία αυτού του τύπου έγινε με μια παρομοίωση που αντιστοιχούσε την έννοια του λόγου με αυτή ενός λεξικού. Ο λόγος είναι αποτυπωμένος στον εγκέφαλο του κάθε ανθρώπου όπως ακριβώς είναι δυνατόν να υπάρχει ένα λεξικό του οποίου ο καθένας να έχει ένα αντίγραφο.

Η διάκριση «λόγος ~ ομιλία»

- Αντίθετα η **ομιλία** (parole) αποτελεί τη συγκεκριμένη **πράξη της ομιλίας** σε πραγματικές **περιστάσεις** από ένα άτομο.
- Και εδώ ο Saussure χρησιμοποίησε την ακόλουθη μαθηματική αναλογία για να εξηγήσει καλύτερα τη συγκεκριμένη έννοια: $1+1'+1''+1''' + 1'''' \dots$
- Η ομιλία είναι "**ατομική**" με την έννοια ότι είναι το μέρος της *langage* που εξωτερικεύεται κατά τη διαδικασία της γλωσσικής ανταλλαγής μεταξύ των ατόμων. Η **ατομικότητά** της απαιτεί ένα ξεχωριστό κύκλωμα ομιλίας που δεν αποτελεί μέρος του λόγου

Χαρακτηριστικά της διάκρισης «λόγος ~ ομιλία»

ΛΟΓΟΣ	ΟΜΙΛΙΑ
Κοινωνικός	Ατομική
Συστηματικός	Μη συστηματική
Εσωτερικός	Εξωτερική

Noam Chomsky (1928~)

Noam Chomsky (1928~)

- Ο Chomsky είναι ο εισηγητής της **γενετικής-μετασχηματιστικής γραμματικής (ΓΜΣ)**, την οποία υποστήριξε κυρίως με το ριζοσπαστικό γλωσσολογικό του σύγγραμμα "**Συντακτικές Δομές**" του 1957.
- Η γενετική θεωρία του για τη γλώσσα χαρακτηρίζεται από κάποιες **σταθερές παραδοχές** όπως η ικανότητα του ανθρώπου να παράγει και να **κατανοεί άπειρο, θεωρητικά, αριθμό προτάσεων**.
- Ο Chomsky αναφέρει ότι η **γλώσσα είναι έμφυτη** και μας οδηγεί βάσιμα στην υπόθεση για την ύπαρξη **γλωσσικών καθολικών, γενικευμένων δομών** και περιορισμών στους οποίους υπακούουν όλες οι φυσικές γλώσσες, παρά την μεγάλη ποικιλία τους.
- Η ύπαρξη μιας εγγενούς «**Καθολικής Γραμματικής**» καθιστά το **παιδί ικανό να μαθαίνει τη μητρική του γλώσσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, παρά την αποσπασματικότητα των δεδομένων** τα οποία προσλαμβάνει ο άνθρωπος στα πρώτα χρόνια της ζωής του

Μετασχηματιστική Γραμματική

- Στις "Συντακτικές Δομές" ο Chomsky εισάγει την έννοια της "μετασχηματιστικής γραμματικής".
- Θέτει ως σκοπό της γραμματικής την πρόβλεψη όλων των γραμματικών, δηλαδή σωστά σχηματισμένων, προτάσεων μιας γλώσσας και μόνον αυτών.
- Ακόμη, πιστεύει πως είναι δυνατή η απεριόριστη παρεμβολή άλλων δομών μεταξύ δύο αλληλεξαρτώμενων συστατικών, ενώ ένα γραμμικό πρότυπο εξηγεί την αλληλεξάρτηση μόνο συνεχόμενων συστατικών.
- Έτσι, επιχειρηματολογεί υπέρ της άποψης ότι η πρόταση έχει ιεραρχική δομή, η οποία μπορεί να αναπαρασταθεί στο πλαίσιο των γραμματικών φραστικής δομής.
- Οι κανόνες φραστικής δομής προσφέρουν το πλεονέκτημα της "αναδρομής", δηλαδή, της ιδιότητας των κανόνων να μπορούν να εφαρμόζονται απεριόριστα.

Γλωσσικά Καθολικά

*«Εμπειρικά διαπιστωμένες γενικεύσεις,
που περιγράφουν συστηματικές
κατανομές, για συγκεκριμένα
γραμματικά φαινόμενα στις γλώσσες
του κόσμου.» (Christofaro:2010)*

Υπόθεση Καθολικής Γραμματικής

- Chomsky :
- Τα παιδιά καταφέρνουν να κατακτήσουν τη μητρική τους γλώσσα επειδή γεννιούνται με ένα πλούσιο σύστημα γλωσσικής γνώσης (**ενδιάθετη γλωσσική γνώση / inborn human knowledge**) που τους επιτρέπει να οδηγούνται σε σωστά συμπεράσματα σχετικά με τη φύση των κανόνων της γλώσσας τους από πολύ φτωχά και ελλιπή δεδομένα.
- Αυτή η ενδιάθετη γλωσσική γνώση ονομάζεται **Καθολική Γραμματική**

Υπόθεση Καθολικής Γραμματικής

- **Επιχειρήματα:**
- Η διαδικασία της γλωσσικής κατάκτησης είναι **εξαιρετικά ομοιογενής** , παρά το ότι οι γλώσσες διαφέρουν μεταξύ τους.
- **Κανένας άνθρωπος δεν είναι γενετικά προδιατεθειμένος** να μάθει μια γλώσσα γρηγορότερα από τους άλλους.
- Η ανάλυση των γλωσσικών διαφορών έχει δείξει ότι είναι **περιορισμένες και προβλέψιμες** .
- Με βάση την Καθολική Γραμματική μπορούμε να ορίσουμε **το σύνολο των πιθανών φυσικών γλωσσών** (τι είδους γλώσσες περιμένουμε να βρούμε, ποια φαινόμενα μπορούν να υπάρχουν σε μία φυσική γλώσσα και ποια όχι).

ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Ποσοτική γλωσσολογία

- Ποσοτική Γλωσσολογία (ΠΓ) είναι ο κλάδος εκείνος της Γλωσσολογίας που ασχολείται με την **ποσοτική ανάλυση** της γλωσσικής δομής και **τη γλωσσολογική ερμηνεία της**.
- Η ποσοτική ανάλυση χρησιμοποιείται για να **ολοκληρωθεί η ποιοτική ανάλυση** που διεξάγει ο κλάδος της θεωρητικής γλωσσολογίας. Γενικότερα, η χρήση ποσοτικών μεθόδων όπως αυτές που θα περιγραφούν **λειτουργούν συμπληρωματικά** με τις ποιοτικές θεωρήσεις ως προς την κατανόηση του γλωσσικού φαινομένου.

Ηλεκτρονικά Σώματα Κειμένων

- Η ποσοτική αντιμετώπιση της γλωσσικής χρήσης θα ήταν αδύνατη εάν δεν υπήρχαν τα Ηλεκτρονικά Σώματα Κειμένων
- Ορισμοί
 - είναι η **συλλογή τμημάτων γλώσσας** τα οποία επιλέγονται και διατάσσονται σύμφωνα με **συγκεκριμένα γλωσσολογικά κριτήρια** έτσι ώστε να χρησιμοποιηθούν ως **αντιπροσωπευτικό δείγμα** μιας συγκεκριμένης γλώσσας (EAGLES 1996).
 - είναι μια **συλλογή κειμένων** η οποία είναι κωδικοποιημένη για **τυποποιημένες** (standardized) και **ομοιογενείς εργασίες** ανάκτησης γλωσσικής πληροφορίας.

Χαρακτηριστικά της έρευνας που βασίζεται στη χρήση ΗΣΚ

- **Άμεση εξάρτηση** από τα κείμενα που περιέχονται στο ΗΣΚ
 - Η **ποσοτική** (μέγεθος) και η **ποιοτική** (κειμενική ποικιλία) σύσταση του ΗΣΚ διαμορφώνει τα αποτελέσματα που παίρνουμε από αυτό
- **Αξιοποίηση των Η/Υ** στην επεξεργασία του γλωσσικού υλικού
 - **Ταχύτητα** και **αξιοπιστία** κατά την εκτέλεση τυποποιημένων εργασιών γλωσσικής ανάλυσης
- **Ποσοτική και ποιοτική προσέγγιση** της γλωσσικής χρήσης
 - Η γλωσσική **χρήση** αντιμετωπίζεται **ολιστικά** και παρέχονται πληροφορίες τόσο για την **ποσοτική** δομή, όσο και για την **λειτουργική** αλληλεπίδραση των γλωσσικών στοιχείων

Ο ρόλος των Η/Υ στην ανάλυση των ΗΣΚ

- Δυνατότητα **τεράστιας αποθήκευσης** κειμενικών δεδομένων
- **Μεγάλη ταχύτητα** επεξεργασίας γλωσσικών δεδομένων (Wordsmith: 15.000 λέξεις το δλπτο)
- **Συνεπής** και «**αλάνθαστη**» **απόδοση** σε επαναληπτικές διαδικασίες

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

Basil Bernstein

Εισαγωγή

- Ποια η **σχέση της γλώσσας του ατόμου** και της **γλώσσας του σχολείου**;
- Γλώσσα και κοινωνική προέλευση
- Ποια η **συνεισφορά της εκπαίδευσης** στην αναπαραγωγή της ταξικά διαιρεμένης κοινωνίας της ανισότητας;

Γλώσσα και σχολική επιτυχία-αποτυχία

- Η γνώση **χειρισμού της γλώσσας του σχολείου** ίσως ο σημαντικότερος **παράγοντας της σχολικής επιτυχίας**.
- Ανάλογα με την προέλευση οι μαθητές **είναι περισσότερο ή λιγότερο εξοικειωμένοι** με τη γλώσσα του σχολείου.

Επεξεργασμένος και Περιορισμένος κώδικας

- Οι διαφορετικοί γλωσσικοί κώδικες εκφράζουν διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας και κοινωνικές σχέσεις.
- Η **εκπαίδευση** υιοθετεί τον επεξεργασμένο κώδικα που αντιστοιχεί σ' αυτόν της «**μεσαιάς τάξης**»
- η εκπαιδευτική **αποτυχία** των παιδιών εργατικής προέλευσης συνδέεται με την άνιση **σύγκρουση** των δύο **γλωσσικών κωδίκων** μέσα στο σχολείο.

Γλώσσα και πραγματικότητα

- Η επίδραση των δύο αυτών γλωσσικών συστημάτων στα παιδιά διαμορφώνει δύο διαφορετικές σχέσεις με τη γλώσσα και την πραγματικότητα.

***Ευχαριστώ πολύ
για την προσοχή σας!!!***

